

PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA SOCIALIZĂRII DE GEN A TINERILOR

Valentina BODRUG-LUNGU

Catedra Științe ale Educației

Gender socialization represents the process of assimilation by the human being gender cultural system of society when he/ she lives. The status of women and men is the result of the process of child socialization.

În DEX găsim specificată socializarea ca proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate [3, p.999]. Dicționarul de sociologie atestă socializarea ca un proces de transmitere a comportamentului, rolurilor, așteptărilor și reprezentărilor generațiilor următoare [4]. Asupra formării personalității copilului influențează diferiți factori. Copilul treptat asimilează sau interiorizează informația învățată. De regulă, participanții la procesul de socializare sunt deținătorii reprezentărilor stereotipe asupra caracteristicilor atribuite fiecărui gen. H.Weinreich (sex-role, socialisation, 1978) afirmă că socializarea de gen oglindește așteptările bazate pe aceste reprezentări.

Socializarea fetelor și băieților (adică procesul de „asimilare” a unor sau altor norme sociale, a tradițiilor acumulate de societate și cultură) reprezintă procesul includerii acestora în societate. Dar acest proces decurge în mod diferit la copiii de sex diferit. De ce?

Răspunsul la această întrebare în pedagogie și psihologie impune cercetătorii să analizeze și să ia atitudine față de concepțiile de bază – a celei biologice („determinismul biologic”) sau a condiționării sociale a comportamentului persoanei în dependență de sex: toți înțeleg că omul este o ființă biosocială, dar care componentă prevalează – biologic sau social – anume aceasta se află în centrul discuției.

Rădăcinile *abordării biologice* le găsim în psihanaliză. Întemeietorul psihanalizei S.Freud afirma că „anatomia este destinul” și, respectiv, caracteristicile personalității copilului sunt determinate de sexul cu care se naște dat de la Dumnezeu. În corespundere cu acest sex dat de Natură/Dumnezeu copilul se „construiește” ca băiețel/bărbat sau ca fetiță/femeie.

Adepții *abordării sociale* a dezvoltării copiilor combat diferențierea oamenilor în două sexe (care pare a fi absolut naturală) și repartizarea rolurilor sociale ale femeilor și bărbaților „ca fiind natural determinate”. Aceștia dau prioritate influenței sistemului educațional asupra copilului, considerând că sexul persoanei dat de Natură/Dumnezeu reprezintă numai o premisă de „însciere” a fetelor și băieților la un gen sau altul, dar determinantă este influența societății. Statutul bărbatului și al femeii se dobândește în procesul de socializare a copilului. Cel mai bine această idee a fost exprimată prin aforismul Simonei de Bouvoire: „Nu te naști, ci devii femeie” (despre faptul că „bărbații nu se nasc, ci devin” se știa și așa...) [2].

În măsura posibilităților, corectând „formarea” copilului ca băiat sau ca fată, se poate ajunge la un rezultat sau altul.

Concluzionând cele expuse mai sus, se constată că procesele socializării de gen sunt tratate în contextul diverselor abordări și concepte. În primul rând, în conceptele elaborate în cadrul diverselor orientări psihologice (psihanalică, neobehavioristă, cognitivistă). Acestea sunt teoriile învățării sociale, modelării, teoria dezvoltării cognitive. În al doilea rând, în concepțiile special elaborate întru clarificarea mecanismelor de asimilare a rolurilor de gen de către copii în procesul de socializare. Acestea sunt teoriile de tipul: noua psihologie a genului și teoria schemei de gen [6, p.132]. *Astfel, putem defini socializarea de gen în calitate de proces de asimilare a normelor, regulilor comportamentale, orientărilor de viață în corespundere cu reprezentările culturale asupra rolurilor, statusurile și predestinației bărbaților și femeilor în societate.*

Socializarea de gen poate fi definită ca un proces de asimilare de către individ a sistemului cultural de gen a societății în care trăiește [1, p.82]. Reprezentății psihologiei sociale folosesc și termenul de „socializare diferențiată”, evidențiind astfel faptul că în cadrul procesului general de socializare femeile și bărbații se formează în condiții sociopsihologice diferite.

Socializarea de gen include două componente în interacțiune:

- a) asimilarea de către individ a modelelor acceptate de comportamentul masculin și feminin, a relațiilor, normelor, valorilor și stereotipurilor de gen;
- b) influența societății, a mediului social asupra individului în scopul cultivării unor reguli și standarde de comportament, social-acceptate pentru bărbați și femei. În primul rând, se asimilează normele colective, de importanță socială generală, acestea devin component al personalității și dirijează subconștient comportamentul.

Informația care se referă la comportamentul diferențiat se reflectă în conștiința omului în formă de scheme de gen. Specialiștii evidențiază *două faze în socializarea de gen*:

- 1) de adaptare (adaptarea externă la normele, relațiile și rolurile de gen existente);
- 2) de interiorizare (asimilarea esențială a rolurilor femeilor și bărbaților, a relațiilor și valorilor de gen) [5].

Referindu-ne la procesul socializării de gen, este oportună specificarea a două aspecte de bază: însușirea (procesul asimilării experienței sociale, adică influența mediului asupra individului) și materializarea/personificarea (procesul reproducerii experienței sociale, adică a influenței ființei umane asupra mediului). În cadrul socializării de gen prin însușire se subînțelege faptul că de la bun început copilul asimilează ce înseamnă a fi băiat și fetiță, bărbat și femeie. Personificarea este înțeleasă drept realizare în practică a schemelor de gen asimilate.

Printre factorii de bază de socializare pot fi menționați: familia, semenii, instituțiile de învățământ, mass-media, biserica etc. În calitate de mecanisme de realizare a socializării de gen menționăm:

- a) fortificarea diferențiată: stimularea comportamentului acceptabil de gen și pedepsirea celui inacceptabil prin descurajare socială;
- b) imitarea diferențiată: alegerea de către individ a modelelor de gen din grupurile apropiate – familia, semenii, școala etc. și imitarea comportamentului acceptat de către aceștia.

Socializarea de gen se realizează pe parcursul întregii vieți umane, dar odată cu maturizarea persoanei crește independența alegerii valorilor și standardelor. În unele situații adulții pot trăi resocializarea de gen sau, cu alte cuvinte, demolarea valorilor și modelelor anterioare și asimilarea altora noi.

Cercetările efectuate demonstrează că comportamentul părinților și al pedagogilor în procesul de socializare a copiilor este diferențiat după sex: băieților li se oferă mai multe oportunități pentru rezolvarea individuală a problemelor comparativ cu fetele. Vorbind de fetițe, accentul se pune asupra docilității, responsabilității și sânguinței, referitor la băieți – asupra orientărilor spre realizări, competiție și încredere în propriile forțe. În cazul când copilul nu corespunde așteptărilor de gen, acesta este stigmatizat, poreclit, persecutat etc. S-a observat că în societățile unde femeile sunt mai puțin dependente economic, în educația fetelor este mai slab accentul asupra docilității și supușeniei. Specialiștii afirmă că socializarea de gen în cadrul diferitelor culturi este asemănătoare cu modul asemănărilor diviziunii muncii după criteriul de gen.

Perioada socializării primare este legată în general, de mecanismele subconștiente și pasive de asimilare a culturii, în timp ce *socializarea secundară* presupune conectarea mecanismelor cognitive, inclusiv a mecanismului concret de asimilare și transformare a valorilor culturale și posibilitatea de transformare creativă a mediului. Identitatea primară de sex se dobândește, în opinia psihologilor, în copilăria timpurie. La vârsta de 3 ani copiii, de obicei, destul de sigur se conștientizează drept indivizi ai sexului feminin sau masculin, identitatea de gen – constantă – se formează la vârsta de 3-5 ani, iar mai departe are loc dezvoltarea acesteia și completarea grație experiențelor de viață. Stabilirea identității de gen trece prin perioade senzitive la vârstele de 5-7 ani, 12-15 și așa mai departe.

Viața a demonstrat că transformările mai ușoare și mai stabile au loc în cazurile când există modele pozitive comportamentale, când tinerii pot sesiza comportamente ale bărbaților și femeilor cu experiențe de viață. În viziunea experților, deosebit de important acest lucru este pentru fetițe și domnișoare, deoarece orientările tradiționale de gen sunt deosebit de active și agresive față de modelul „feminin” comportamental.

Studiile psihologilor străini (L.Popova, M.Ariutiunean, I.Kliotina) [5, 6, 9] vin să confirme faptul că anume perioada de pubertate (12-15 ani) se prezintă drept una critică, de „frânare” a strategiilor de viață ale fetelor, diminuarea aspirațiilor acestora, perioada care coincide cu etapa de maturizare și construirii feminității, adică dobândirii identității de gen. La această etapă fetele devin în special sensibile și „educabile” referitor la modelele de masculinitate și feminitate, propuse de cultura societății în care trăiește. Experții recunosc că societatea noastră, rămânând patriarhală în esență, prin diverse instituții sociale exercită o presiune puternică asupra personalității fiecărui adolescent, cultivându-le un tip concret de relații de gen și impunerea modelelor de gen, stereotipurile naționale ale „feminității” și „masculinității”. Pentru fetițele adolescente această perioadă reprezintă o etapă importantă în viață. Pe de o parte, acestea îmbibă ca sugativele mesajele mediului, pe de altă parte, simțul de percepere este destul de flexibil, fapt ce permite a influența asupra extinderii reprezentărilor de gen ale fetelor, schimbarea accentelor de pe sex pe personalitate

Anume la vârsta adolescentină are loc socializarea repetată de gen, legată de psihofiziologia maturizării sexuale, la fel și de stabilirea identității de sex în sens social, care actualmente este caracterizată printr-o noțiune specială – identitatea de gen. Drept etapă importantă în socializarea secundară se atestă vârsta între

17-25 de ani, când se formează concepția despre lume, reprezentările referitor la propria persoană, locul acesteia în societate și sensul vieții.

Importanța agenților de socializare este diferită la diverse etape de viață. La etapa prunciei și copilăriei (socializarea primară) rolul principal revine familiei, semenilor, mass-media respective, școlii etc. Pe parcurs, în perioada socializării secundare, deosebit de importante devin instituțiile de învățământ, diverse organizații obștești, mass-media etc. Anume în această perioadă se formează mediul, care este acceptat de individ, cu care se identifică și existența căreia o susține.

Astfel, L.Popova (Rusia) evidențiază manifestările de bază ale socializării de gen, care influențează într-un mod sau altul asupra autoactualizării persoanei la diverse etape ale vieții prin formarea imaginii de sine:

- identificarea de gen în copilărie;
- stereotipurile societății referitor la bărbați și femei;
- așteptările personale ale femeilor și bărbaților,
- reprezentările și așteptările părinților;
- mama și tata în calitate de modele de rol;
- experiența acumulată în instruire;
- influența semenilor [5, p.31-32].

Trebuie de menționat faptul că acestea sunt doar caracteristici generale fără a lua în considerație particularitățile individuale. De exemplu, unii specialiști afirmă că formarea stereotipului de gen depinde de nivelul general al dezvoltării intelectuale.

Astfel putem constata că socializarea de gen include formarea identității de gen și dobândirea rolurilor de gen, analiza influenței stereotipurilor de gen asupra acestui proces. O atenție deosebită se acordă consecințelor negative ale socializării tradiționale de gen: barierele de autoactualizare a bărbaților și femeilor, apariției comportamentelor agresive, discriminării după criteriul de gen.

În contextul celor expuse mai sus, se impune evidențierea în prim-plan și structurarea mecanismelor psihologice și modalităților socializării de gen.

În calitate de mecanisme psihologice ale socializării de gen sunt enumerate: procesul de identificare (teoria psihanalitică); consolidările sociale (teoria învățării sociale și tipizării de gen); conștientizarea rolului social de gen (teoria dezvoltării cognitive), așteptările sociale (psihologia nouă de gen), schemele de gen (teoria schemei de gen) [6, p.135]. În mod separat fiecare dintre aceste mecanisme nu ar fi putut să explice socializarea de gen.

Sociologul american R.Hartly propune evidențierea a patru modalități de bază de construire de către maturi a rolului de gen al copilului:

- *socializarea prin manipulare*: de ex., preocuparea mamei de exteriorul fetei;
- *apelarea verbală*: adresări frecvente de tipul „frumoasa mea”, evidențierea puterii de atracție. (Astfel, copilul învață a se privi cu ochii mamei, apelarea verbală vine să întărească manipularea. Fetița învață că exteriorul, haina frumoasă este ceva foarte important);
- *canalizarea*: orientarea atenției copilului asupra unor obiecte, de ex., jucării corespunzătoare jocului „De-a mama și fiica” sau care imită unele obiecte de uz casnic. (Copiii sunt deseori încurajați pentru jocul cu jucării „corespunzătoare sexului”);
- *demonstrarea activității*: care se poate manifesta, de ex., în faptul că fetelor comparativ cu băieții mai des li se cere să ajute la treburile casnice. (Astfel, fetele sunt învățate să se comporte „ca mama”, iar băieții „ca tata”) [10, p.70].

Înțelegerea proceselor menționate ar fi incompletă fără noțiunea „resocializare”. Acesta este un proces în urma căruia are loc distrugerea normelor și modelelor comportamentale asimilate anterior din care decurge procesul de asimilare sau formare a altor norme. De regulă, resocializarea poate fi legată de situații critice și nerelevante normelor anterioare cum ar fi: etapa dezvoltării pubertane, formarea familiei și nașterea copiilor, avansarea în carieră, schimbul profesiei, transferul în alt oraș, altă țară etc. În mod special trebuie menționat fenomenul „migrațiunii economice” și restructurările rolurilor de gen în acest context.

Importantă este înțelegerea faptului că resocializarea de gen, în contextul transformărilor contemporane din Moldova, este un proces deloc ușor, care necesită o analiză multilaterală. Una dintre problemele majore în domeniu mai rămâne a fi insuficiența de studii privind socializarea de gen a copiilor și adolescenților. Cercetătorii din țară sunt nevoiți să se bazeze mai mult pe studiile psihologilor și sociologilor din alte țări în proiectarea abordării de gen a pedagogiei și să realizeze studii pe parcurs de sine stătător.

În procesul de resocializare apar norme și valori noi, care reglează interacțiunea socială în noile condiții. Toate acestea pun problema reevaluării tuturor politicilor și strategiilor de dezvoltare, dar în special a politicilor educaționale.

Un rol aparte în acest sens revine familiei. Familia se prezintă ca un subiect și obiect al procesului socializării de gen. Pe de o parte, familia este un instrument important al socializării de gen al membrilor acesteia și deseori în mod direct contribuie la reproducerea stereotipurilor de gen în societate. Pe de altă parte, familia este supusă presiunilor rezultatelor procesului menționat. În viața de familie deseori așteptările de rol și valorile de viață ale partenerilor nu coincid, fapt ce duce la conflicte. Aceste conflicte se intensifică, mai ales, în cazurile când femeile încearcă să trăiască independent, depășind hotarele tradițiilor.

Se atestă o tendință interesantă când copiii, la rândul lor, încep a-i educa pe propriii părinți, în special referitor la valorile de viață. Părinții de azi ai generației în creștere, fiind purtătorii reprezentărilor stereotipe de gen, se confruntă cu probleme în educarea copiilor în noile condiții. Divergențele în valori, relațiile părinți-copii se răsfrâng asupra identificării fetelor și băieților. Pedagogii menționează că puțini dintre copii doresc să le semene părinților, mamei sau tatălui. Cauzele pot fi diferite, dar în același timp trebuie menționat numărul redus de modele pozitive pentru imitare. Specialiștii insistă asupra faptului că băieții duc lipsă de modele comportamentale pozitive, inclusiv parentale și conjugale. Acută rămâne a fi și problema ridicării prestigiului parentalității prin prisma trebuințelor fetelor și băieților, la fel și în calitate de modalitate de autorealizare a bărbaților [5, p.49].

Studiile de gen denotă un șir de obstacole în perspectivele de dezvoltare a strategiilor de viață ale femeilor și bărbaților. Astfel, psihologul rus L.Popova menționează diferențele esențiale dintre valorile băieților și fetelor legate de socializarea de gen și care, în același timp, constituie o temelie pentru divergențele principiale în următoarele strategii vitale și profesionale. Sub presiunea stereotipurilor de sex-rol (ce se permite și ce nu se permite femeilor) multe fete cu capacități pronunțate nu menționează calitățile cum sunt încrederea în sine, o viață activă, aspirații înalte în învățământ în calitate de valori care asigură autorealizarea. Studiile au demonstrat că chiar și fetele dotate se orientează spre deservirea familiei, lucrul în sfera de deservire, nivel mediu de aspirații în autorealizare. Băieții, deopotrivă, demonstrează un nivel înalt de ierarhizare a valorilor cum ar fi încrederea în sine, avansarea în carieră, autorealizarea în sectorul privat (ca businessmani). L.Popova consideră că stereotipurile tradiționale de gen limitează dezvoltarea fetițelor și domnișoarelor, nu contribuie la dezvoltarea capacităților organizatorice, de lideri la general. Specialistul rus I. Kon accentuează criza masculinității: în ziua de azi bărbaților le vine tot mai greu să facă față rolurilor prescrise de normele existente [7, 8].

În acest context, prezintă interes relatările lui William Pollak, autorul cărții "Băieții, așa cum sunt ei: să eliberăm fiii de mituri" (1998), care menționează că a venit timpul să distrugem stereotipul arhaic bărbătesc „singuraticul luptător”, „căutător de aventuri”, „omul îndrăzneț”. La fel, atrage atenția asupra faptului că pentru majoritatea oamenilor un bărbat normal și sănătos este acela care lucrează bine, se ocupă cu sportul, poate să construiască relații și poate să schimbe scutecele. „Noi vrem ca băieții noștri să crească puternici, să fie personalități cu scop în viață, capabili de eroism, de dragoste, de relații bune, stabile, de încredere cu soțiile, copiii, părinții, vecinii și prietenii” [9, p.92].

Astfel, se atestă necesitatea reevaluării normelor și pozițiilor sociale referitor la relațiile familiale, rolurilor de gen, pregătirea tinerilor pentru viața de familie. O analiză profundă necesită procesul de transformare a valorilor de viață a bărbaților și a femeilor.

În contextul celor expuse mai sus, este evident faptul că pedagogia, în general, și educația, ca fenomen pedagogic, necesită reevaluarea transformărilor contradictorii menționate și corectarea pozițiilor referitor la socializarea de gen a tinerei generații.

Drept rezultat este expectată transformarea treptată a conștiinței femeilor și bărbaților, asigurarea condițiilor pentru trecerea de la patriarhatul tradițional, egalitarism și patriarhat de stat (specifice comunismului) spre o altă combinație, anume spre parteneriat, așa cum ar fi progresist să se întâmple și cum se întâmplă de altfel în țările Uniunii Europene, țări care sunt tratate ca model normativ.

Concluzii:

1. Socializarea de gen reprezintă un proces de asimilare de către individ a sistemului cultural de gen a societății în care trăiește. Statutul bărbatului și al femeii se dobândește în procesul de socializare a copilului.
2. Standardele culturale tradiționale referitor la feminitate și bărbăție devin obstacolul obiectiv în socializarea eficientă a tinerei generații în lumea transformării fenomenelor sociale. Respectiv, pedagogia,

în general, și educația, ca fenomen pedagogic, trebuie să includă dimensiunea de gen și să contribuie la corectarea pozițiilor referitor la socializarea de gen a tinerei generații.

3. Drept rezultat este expectată formarea treptată a conștiinței de gen a femeilor și bărbaților, asigurarea condițiilor pentru trecerea de la patriarhatul tradițional la relații constructive de parteneriat.

Referințe:

1. Bodrug-Lungu V. Formarea conștiinței de gen a populației. Univ. de Stat din Moldova, Gender-Centru. - Chișinău: CEP USM, 2006.
2. Beauvoir de Simone. Al doilea sex. - București: Ed. Univers, 1998.
3. Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția a II-a. - București: Univers enciclopedic, 1996.
4. Dicționar de sociologie / Zamfir C. etc. - București, 1998.
5. Гендерная педагогика и психология / Ключко О. - Саранск, 2005.
6. Клещина И.С. Психология гендерных отношений: Теория и практика. - СПб.: Алетейя, 2004.
7. Кон И.С. Вкус запретного плода: сексология для всех. - Москва, 1997.
8. Шведова Н.А. Просто о сложном: гендерное просвещение (пособие). - Москва: Антиква, 2002.
9. Штылѐва Л.В. Педагогика и гендер: развитие гендерных подходов в образовании // Женщина в российском обществе. - 2000. - №3. - электронный вариант.
10. Тартаковская И. Социология пола и семьи. - Самара, 1997, с.70.

Prezentat la 07.05.2007